

Béres Katalin

GÓZON IMRE HONVÉDTIZEDES VISSZAEMLEKEZÉSE AZ 1848-49-ES SZABADSÁGHARCRA

1996. szeptember 28-án a szentgyörgyvölgyi Általános Iskola előtt szobrot avattak. A férfi, akinek alakját Szabolcs Péter szobrászművész bronzba öntötte, Gózon Imre, hajdan a község jeles református kántortanítója volt. A múlt századi értelmiségnek ahhoz a csoportjához tartozott, akiket nem elégített ki csak a foglalkozásuk, hanem mellette tudományos kutatásokat végeztek, újságot szerkesztettek, s a kultúra és a művelődés egyéb területein tevékenykedtek.

Gózon Imre a Komárom megyei, ma Szlovákiához tartozó Ógyallán született 1826. okt. 25-én. Jómódú értelmiségi családból származott, apja Gózon István ügyvéd, anyja ásvai Jókay Zsuzsanna, Jókai Mór apjának testvére, így Gózon Imre a „nagy mesemondó” unokatestvére volt. Bátyja, Gózon Antal ügyvédi diplomája ellenére a színészmesterséget választotta.

Gózon Imre középiskoláit a révkomáromi református gimnáziumban és a pápai kollégiumban végezte, de az utolsó osztály elvégzése helyett beállt vándorszínésznek. Az 1848-as forradalom Kaposváron érte, a honvédtoborzás hírére 1848. jún. 7-én színésztársaival együtt önkéntesnek állt. A Pécssett szerveződő 8. honvédszászlóaljhoz került, s e zászlóaljjal harcolt a szabadságharc délvidéki csataterében 1849. máj. 7-ig, amikor is megsebesült. A bukás után súlyos sérülése miatt megmenekült a kényszerbesorozástól, visszatért Pestre, s kardalnoknak állt Gócs Ede színésztársulatához. 1850-ben Latabár Endre vidéki társulatánál lett színházi ügyelő. 1853-54-ben ő szerkesztette és adta ki a győri Színházi Zsebkönyvet. 1854-ben Váli Ferenc segítségével bekerült a pápai református tanítóképzőbe, s tanári diplomát szerzett.

1854. július 13-án foglalta el a szentgyörgyvölgyi református megelégedésre végezte pedagógiai munkáját. Ő építette fel a felekezet népiskoláját 1882-84-ben.

Gózon Imre azonban nem elégedett meg tanítói, kántori munkájával, hanem nagy vonzalmat érzett a régészet és a művészettörténet iránt is. 1854-ben ő fedezte fel a veleméri templom régi falfestményeit, s hívta fel rá Rómer Flóris, a kor neves régésze figyelmét. Rómer a barátságával tüntette ki, többször járt nála Szentgyörgyvölgyön. Biztatására Gózon régészeti kutatásokba kezdett. Óskori kőeszközöket, középkori okiratokat, régi tárgyakat küldött a Nemzeti Múzeumnak, régészeti, művészettörténeti jelentései az Archaeológiai Értesítőben jelentek meg.

1872-ben Pauler Tivadar vallás- és közoktatási miniszter felkérte, hogy vegyen részt a Műemlékek Országos Bizottságának munkájában. Régi műemlékek feltérképezésével bízták meg. 1875-ben kültagja lett e bizottságnak.

Több országos lapban publikált, 15 közleménye jelent meg Bátorfi Lajos: Adatok Zala megye történetéhez című sorozatában. Régi verseket, kortesdalokat tett közzé a Zalai Közlönyben, munkatársa volt a Magyar Nyelvőrnek, 3 cikke jelent meg a Henszlmann Imre által kiadott Magyarország műemlékeinek rövid ismertetése c. munkában is.

Támogatta az 1907-ben Zalaegerszegeen indult múzeumalapító mozgalmat, tárgyakat, dokumentumokat küldött a Főgimnáziumba, ahonnan a mozgalom elindult.

Gózon Imre 92 éves korában, 1918. jan. 18-án hunyt el. Hosszú élete alatt történelmünk sorsfordító eseményei zajlottak le; forradalom és szabadságharc, kiegyezés, de megélte az első világháborút is.

Eletének meghatározó élménye az 1848-49-es szabadságharc volt, erről tanúskodik az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött eredeti, és a Göcseji Múzeum Adattárában⁷ másolatban meglévő visszaemlékezése, melyet most közreadunk.

Jegyzetek

1. Szinyei József: Magyar írók élete és munkái III. köt. Bp. 1980-81. 1326-1327.p.
2. Gózon Antal /1811-1876/ 1840-től 1861-ig kardalnok a Nemzeti Színházban. Kisebbszerepekben is föl lépett. Magyar Színházművészeti lexikon. Bp. 1994. 260. p.
3. Gócs Ede /? / énekes, színész, színházigazgató, kar mester. Magyar Színházművészeti lexikon. Bp. 1994. 256. p.
4. Latabár Endre /1811-1873/ A legnevesebb magyar színészdinasztia első tagja. 1849 után a vidéki színházi élet újjászervezésében játszott nagy szerepet. 1842-től önálló társulata volt, ahol énekes, színész és színházigazgató volt egy személyben. Magyar Színházművészeti Lexikon. Bp. 1994. 447. p.
5. Váli Ferenc /1810-1882/ a pápai kollégium neves neveléstanára, közeli rokona Jókai Mórnak. Szinyei József: Magyar írók élete és munkái. XIV. köt. Bp. 1980-81. 796. p.
6. Gózon Imre: Emlékeim 1848 és 49 d Évekből OSZK Kézirattár. Quart. Hung. 1117.
7. Göcseji Múzeum Adattára 1819-95.

8. Búsbach Péter: Egy viharos emberöltő I. köt. Bp. 1898. 61-137. p.
9. 1848. máj. 16-án jelent meg gr. Batthyány Lajos miniszterelnök felhívása, amelyben az első 10 honvédszászlóalj felállításához önkéntesek jelentkezését kélte.
10. Inczedy László/1809-1882/1847 végén főhadnagy az 52. gyalogezredben. 1848. jún. 13-tól százados u. 8. honvédszászlóalj. Szeptember 10-én, a 14. zászlóalj parancsnoka, majd alezredes, 1849. aug. -tól ezredes. Aradon 10 évi várfigyelésre ítélik. /A honvédtisztek életéről ld. Bona Gábor Tábormokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848-49. Bp. 1987. Bonn Gábor Kossuth Lajos kapitányai. Bp. 1988./
11. Vitéz Ferenc/1804-?/ Nyugalmozott cs.kir. százados, 1848. jún. 8-tól őrnagy, a 8. honvédszászlóalj parancsnoka, majd ugyanitt alezredes. 1848. dec. közepén kérésére ismét nyugállományba helyezik.
12. Krobáth Ferenc eredetileg Krobáth Franyó/1799-?/ Horvát származású. 1848. ápr. 2-án a zalaegecszei nemzetőrség századosává választják. Jún. 13-án a 8. honvédszászlóaljhoz keül szintén századosi beosztásban. 1849. tavaszán az egyik debreceni kórház parancsnoka. Aradon 10, majd 2 évi várfigyelésre ítélik.
13. Igmándy Sándor /1810-1877/ Nyugalmozott cs.kir. huszár főhadnagy. 1848. jún. 13-tól a 8. honvédszászlóalj századosa, nov. 28-tól őrnagy, a zászlóalj parancsnoka. 1849. április 1-től alezredes és hadosztályparancsnok a IV hadtestben. Júl. 19-től ezredes ugyanott.
14. Barcza Boldizsár /1812-1895/ Volt nemesi testőr, kilépett hadnagy. 1848. jún. 19-től százados a 8. honvédszászlóalj. 1849. ápr. 1-től őrnagy és a zászlóalj parancsnoka. Aradon 16 évi várfigyelésre ítélik. 1853-ban Kustánszegen telepedik le, sírja ma is ott található.
15. Helyesen Kürthy István /1820-1898/ 1837-től hadi a 33. cs.kir. gyalogezrednél, nemesi testőr, majd 1846-tól főhadnagy az I. dragonyosozrednél. 1848. jún. 19-től százados a 8. honvédszászlóalj. Nov. végéig őrnagy, az 53. zászlóalj parancsnoka. 1849. márc. 16-án átnevezik a 17. huszárezredhez. Júliustól alezredes, augusztusban Bern ezredessé lépteti elő. Aradon 16 évi várfigyelésre ítélik.
16. Helyesen Bezeredy Lajos/1818-1868/ 1848 előtt szolgált a cs.kir. hadseregben. 1848. júl. 7-től százados a 8. honvédszászlóaljban. Októberben Perczel hadtestének vezérkarához kerül, 1849. febr. 1-től őrnagy, júl. 6-tól ezredes, a III. hadtest vezérkari főnöke. Aradon 16 évi várfigyelésre ítélik.
17. Inczedy László nem a 11., hanem a 14. zászlóalj őrnagya lett.
18. Kerkápoly Mór/1820-1888/ Zala megyei származású. 1838-tól hadi a cs.kir. hadseregben, 1840-től nemesi testőr, 1845-ben a Coburg huszárezredhez kerül. 1848. jún. 3-tól a 8. honvédszászlóalj főhadnagya, majd októbertől százados. 1849. májusától a 7. huszárezredhez kerül, ahol augusztusban őrnagyi rangot kap. Aradon 10 évi fogságra ítélik.
19. Helyesen Blauhorn/Kékessi/Mibály/1818-?/Német származású. 1836-tól katoná a cs.kir. hadseregben. 1848. jún. 19-től főhadnagy a 8. honvédszászlóalj. Nov. 27-től százados a 13. zászlóaljban. 1849. aug. 1-től őrnagy és vezérkari főnök a Kazinczy-hadosztálynál.
20. Kajdáczy Antal/?.?/1848. jún. 19-től hadnagy a 8. honvédszászlóaljban. Szeptember 10-én főhadnagy, októbertől százados a 26. zászlóaljban a felső-tiszai hadtestben. 1849. nyarán Guyon tábornok segédtisztje a IV. hadtestnél.
21. Kebeley Mihály/1803-?/ 1848. jún. 19-től hadnagy a 8. honvédszászlóaljban, októbertől főhadnagy ugyanitt. Nov. 11-től százados a 44. zászlóaljban. 1849. júniustól a temesvári, majd a lugosi táborparancsnokság beosztott tisztje.
22. Nagy László/1821-?/ 1848. jún. 13-tól hadnagy, segédtiszt a 8. honvédszászlóaljban. Októbertől főhadnagy, decembertől százados, a 6. század parancsnoka.
23. Számyasi/Számyassy/ Gergely /1821-?/ 1848. jún. 28-tól hadnagy és számvéve segéd a 8. honvédszászlóaljban. 1849. jan. 1-től hadnagy, majd főhadnagy a 65. honvédszászlóaljban a Bácskai, majd a III. hadtestben. Századosi rangban teszi le a fegyvert Világosnál.
24. Fehéretlen vászonnál készült nyári zubbony, melyet „kittli”-nek is neveztek.
25. Csanády Pál /1800-?/ 1848. jún. 19-től őrnagy, az Országos Nemzetőri Haditanács Gyalogsági Osztályának főnöke. Novembertől a pécsi hadmegye parancsnoka. Dec. 1-től ezredes. 1849. januárjában kilép a honvédseregből.
26. Augusztus 14-én indult a mintegy 1200 főből álló 8. honvédszászlóalj a délvideki táborba, hogy részt vegyen a lázongó seregek megfékezésében. Búsbach Péter visszaemlékezése szerint az északi vár parancsnoka nem engedte be őket a várba, mondván: „a vár tele van ősséggel /olasz legénység/, nincs többnek helye!” Valójában Csanády László kormánybiztos parancsára fordultak vissza. /A délvideki hadjáratokról ld. 1848-1849 A szabadságharc és forradalom története. Szerk. Hermann Róbert. Bp. 1996.
27. Búsbach leírása szerint aug. 17-én indult a zászlóalj a verbászi táborba és 19-én érkezett meg.

Gózon Imre emlékeit feltehetőleg Mátray Gábornak, a Széchényi Könyvtár tudós öréke ösztönzésére írta meg, mert művét neki ajánlotta. Az Emlékeim 1848 és 49-d Évekről két változatban készült el, az első 1868-ban írta, a másodikat 1876-ban. A változatok között inkább csak fogalmazásbeli különbségek vannak, a későbbi változat kevés új információt tartalmaz. Ezeket a szövegben zárójelben, dőlt betűkkel szedve közöljük.

Mivel Gózon Imre első visszaemlékezése a leírt események után 20 évvel született, emlékei nem mindenütt pontosak, kissé elnagyoltak. Szerencsére, rendelkezésünkre áll Búsbach Péternek, a 8. honvédszászlóalj segédtisztjének részletes hadinaplója, amely az eseményekkel egyidőben született, s amelyből pontosíthatjuk Gózon tévedéseit, nyomon követhetjük a 8. zászlóalj csatáit.

Bár Gózon Imre emlékei alulnézetből, a honvéd szemzőgéből mutatják a történeteket, érdekes adalékokkal szolgálnak a szabadságharc mindennapjairól, s különösen arról, hogy milyen különbség volt a magyarokban lovagias ellenfelet látó orosz és a bosszút lihegő osztrák hadsereg magatartása között 1849-ben.

Az emlékiratot betűhív átiratban közöljük, csak a rövidítéseket oldottuk fel ott, ahol azt szükségesnek éreztük.

Emlékeim 1848 és 49-d Évekből

1848-d. évi május hóban, az Első felelős Magyar Minister Elnök Gr. Batthyány Lajosnak, a 10. elsőbb - Önkéntes - Zászlóalj felállítására tárgyában kibocsátott Proclamatíóját Kaposvárott olvasóm."

Akkor 22 éves valék.

Azon évi Június 7-én Hetényi Béla, Preiner Antal /*tatai fiu*/ Bíró Gábor színész társaimmal Önkéntes levék. Bárány Elek, Körmendy Károly, Nyíry Lajos, Sárközy Dénes, Magyar Lajos, Polányi József, Makkfay György, Borsiczky Antal és Svastics Lajos Kaposvárott szinte közénk álltak.

Néhány nap mulva Inczedy László főhadnagy parancsnokunk Polányi Józsefet - többet magával - a közelebbi vidékre toborozni küldte. Június végén - tán 120-an - kocsikon Pécsre a 8-d. Honvéd Zászlóalj alakítása helyére indítottánk.

Az első századhoz osztattam, Plichta János barátommal ott ismerkedém meg, ki már akkor tizedes volt, jelenleg Bellatincki jegyző.

Tisztjeink voltak: Őrnagy: Vitéz Ferencz, - Századosok: Krobáth Ferencz, Igmándy Sándor, Barcza Boldizsár, Kürthy László, Bezeredy Miklós, Inczedy László - /*később a 11-d Zászlóalj őrnagya*/.

Főhadnagyok: Kerkápoly Mór, Blauhorn Ede. Hadnagyok: Kajdáczy Antal, Kebeley Mihály, Latkóczy Rezső. Segédtiszt: Nagy László, Élelmezési: Számyasi Gergely.

Őrmesterek: Radó Adám - Zászlóaljunk első önkéntese -, Skerlecz Károly. Tizedesek: Reiter Nándor, Schvarczkopf Alajos, Kratochvíl Péter, Nagy Miklós, Plichta János, Petrics Sándor, Pesti Károly, Sztrilics Gyula, Pacolay Antal, Lupersberg József, Móró László. Bárány Elekkel örvezetők levénk.

Köpenyt és foszlányt azonnal kaptunk, sipkát pedig - mint akkor hírlék - Néhai Sczitovszky pécsi püspök ur ajándékából nyerénk.

/Zászlóaljunk többnyire: - *Baranya, Somogy, Tolna s Bács - Bodrogyejei ifjakkól állítattot*.

Csanády Pál pécsi hadfoglaló parancsnok Plichta és Móró barátimmal toborozni Siklóra küldött, 75 újonc eredménye lőn fáradozásunknak.

Július hónapot folytonos tanulással töltünk. Krobáth s Inczedy századosok nem csupán a szabadban, hanem szállásaikon is oktattak bennünket.

Augusztusban Eszékre indítottunk, de a várba nem bocsátatván Dárdára húzódtunk. Mintegy 15-e körül a Duna felé mentünk, s Batinán kemény történeteket osztottak. 18-án Zomborba érkezünk - hol nyugnapot valónk töltendők, - estve 11 órakor jött az indulásra vezénylő parancs, s rögtön mennünk kellett. 19-én reggel Ujszivácson néhány órát pihentünk, a tisztekkel együtt Gózon Zsigmond ref.lelkész - addig nem látott - rokonomhoz tértem be, ki mindnyájunkat szívesen megvendégtelt, és szinte hason nevű fia a 3-d.

századnál szolgálót". Azon nap délutánján, az akkor - oly sok hős és nem hősköztől lakott - Verbászi táborba érkezünk".

Néhai Mészáros Lázár minister nemsok idő múlva Zászlóaljunkt vizsgálván, ilyformán beszélt hozzánk: Vitézek! Hazája irányában mindenkinek van tartozása, melyet a ki lefizethet: boldog, ellenesetben: boldogtalan. A katonaságnál mindenki tervekészítő nem lehet, ide a tiszték iránti szigorú engedelmesség kívánatik, elannyira, miszerint: ha a katona őrzésére egy tuskót bíznak is, tartozik teljesíteni, mert a Fővezér tudja csupán: miért van az oda téve, s a táborra mily kár vagy veszély következend, ha az onnan elmozdítatik. Azért legyetek mindig és mindenütt föllebb valóitok iránt engedelmesek. Isten veletek!"

Kévs idő múlva egyik társunk, fegyverét szétszedvén, csövét tisztító a cső eldurran... s egy társunk hanyatt dőlt, neve: Zsulyovics Tamás, s néhány percz múlva meghalt. A golyó mellén keresztül balvállában állott meg. Mivel az elkövető akaratlan tettét többen láttuk, csupán vigyázatlanságóért bűnhődött.

Szeptember 16-án Petrics Sándornak" hadnaggyá tételével, tizedessé léptettem elő.

Október elején Vitalis Őrnagyunk tőlünk elment, s helyette Igmándy Sándor lón Őrnagyunk". E hó végén a pótlékul nyert 27 ujoncz tanítása végett Sóvérré küldtettem. Novemberben Krobáth Hadmegyei főparancsnok, s helyébe Nagy László századosunk lón.

/Ezen hónapban nadrágot és mellényt osztottak közöttünk. Atillát később./

Azon év Augusztus 1 9-től tevő részét, Verbász, Kis és Ó Kérnél, a tábori élet minden fáradalmi, apróbb s nagyobb csatározásaival éltük át.

Megjegyzendő, hogy a Kholera sorainkból többeket magával ragadott. Lósert József bajtárs */Ferenc rendi - volt szerzetes növendék/,* mellettem álltában össze rogyván, rögtön meghalt.

1849-d. Évi Januárban Szeged, Hódmezővásárhelyen át Szentésig, s onnan Szegedre vissza menénk". Gyála, Szőreg és Deszkre szállásoltatánk. Később csak Szőreget tartottuk elfoglalva. Előőrsön - vorpost - volt századunk, midőn Februar 9-e delén 1500nyi ellenség 3 ágyujával bennünket megtámadott - nekünk nem voltak ágyuink. Napos tizedes valék. Századunk részére Szegedről kenyeret hozva, parancsnokunknál jelentkezvén, ágyu lövéseket hallónk. Az utcára mentünk, kenyeres kocsinknak akkorra se híre se hamva, mert az Joannovics és Stvrteczky honvédekkel együtt a Szerbekhez átmentek. Az ellen lovassága */mintegy 500 lovas/* - nekünk 3 mond három volt - a falut félkörbe keríté. Nagy László századosunk - nehogy mind odavesszünk - „Jobbra át"-ot vezényele, - a faluból kiérve láttuk, miszerint a töltés elfoglaltatván, nekünk visszavonulási utnak a Maros olvadozó jegéni átgázolás maradt; azon szerencsésen keresztül haladva a Győi réven át, rendetlenül Szegedre értünk. E napon Smid Simon tizedest 18 társunkkal együtt elfogták. 10-én délben a szerbek Szegedet támadták meg, s hogy mily eredménnyel? Az nem titok". 11-én Gr. Hadik Gusztáv ezredes vezénylete alatt Szőreget mi ostromoltuk", s a három nap előtt ott fogott bajtársainkat *la bitó fák alól/* kiszabadítottuk. Joannovics és Stvrteczkynek kocsinkkali megszökésüket ezektől tudtuk meg, valamint az elsőnek azonnal hadnaggyá tételét. Már ekkor Barcza Boldizsár volt Őrnagyunk".

Barcza - tudtomra - aranyos gallért soha sem viselt, egyszerű atilla vagy bekecsben járt. /...csupán „*Őrnagy Ur*" címet fogadott el./ Hivatalos teendőinket nála végezvén, azon túl barátjainak szólított bennünket, dohány s szivarral kínált. A csatákban mindig előttünk és közöttünk volt, s a magától soha el nem hagyott kécsövű puskájából lövöldözött. Jelenleg Kustánszegben haszonbérli.

És most a körülem történetek fonalát ismét kezembe veszem. Február végén, vagy Március elején Századunk 3 ágyuval s a halasi - lovas - Nemzetőrökkel együtt parancsot vett Kalocsára menni, s a Pest felől érkező gőzhajót össze löni; - e küldetésünknek némi részben megfelelvén, Szegedre vissza menve előőrsi szolgálattétel közt mult néhány napunk.

Március vége felé Önvédelmi harcunknak egyik dicső hőse Perczel Mór Tábornok parancsnokunk lón". Megjő-

28. Ifj. Gózon Zsigmondrl Búsbach is megemlékezik, egyszerre kapták meg hadnagyi kinevezésüket 1848. dec. 13-án.

29. Verbász a szerb felkelők egyik legnagyobb erődítmé nyével, Szenttamással szemben álló magyar seregek egyik táborra volt.

30. Mészáros Lázár hadügyminiszter aug. 27-én indult a Bácskába, hogy az addig kétszer is sikertelenül ostromlott Szenttamás bevételeit maga irányítsa. Azonban a szept. 21-i ostrom is sikertelen maradt. Ez idő alatt látogathatta meg a miniszter a 8. honvédszázalot, bár erről Búsbach Péter nem lesz említés munkájában.

31. Helyesen Petrics Ferenc /1826 -1908/ 1848. nov. 11-től hadnagy a 8. honvédszázalójnál. Szekszárd első önkéntese. Századosi rangban teszi le a fegyvert

32. Vitális Ferencet nov. 18-tól helyezték szolgálaton ki vüli állományba, Igmándy Sándori nov. 16-án nevezték ki őrnagynak.

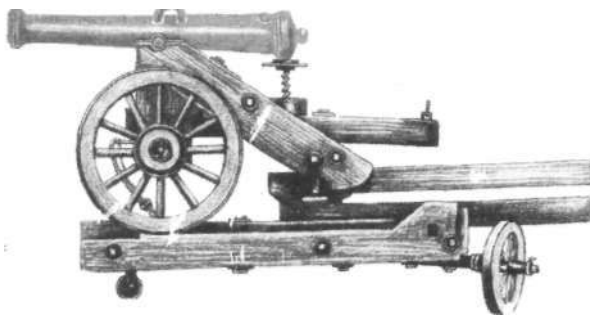
33. 1849. jan. 17-én a bácskai hadsereget/IV hadtest/Vécsey tábornok vezetésével kivonták a Bácskából. A sereg egy része /két honvédszázalój, két és fél huszár-század és két üteg/ Hadik Gusztáv ezredes parancsnoksága alatt Szegeden maradt. A Hadik hadosztályba /VII. hadosztály/ tartozott a 8. honvédszázalój is.

34. Nem 10-én, hanem 11-én foglalják el Todorovics vezérőrnagy csapatai Új-Szegedet, s onnan Szegedet támadják, de Hadik csapatainak sikerül a szerbeket Szőreget üzni.

35. Szőreg visszafoglalására febr. 18-án került sor. Búsbach Péter naplója szerint elvettek 2 szerb ágyút és a falut porrá égették.

36. Barcza Boldizsár ápr. 1-től/márc. 16-tól/ volt őrnagy a 8. honvédszázalójnak.

37. Kossuth 1849. márc. 9-én nevezte ki Perczel Mót a IV hadtest parancsnokának azzal a feladattal, hogy foglalja vissza a Bácskát a szerbektől. Perczel a parancsnokságot márc. 15-én vette át.

vetele után szemlét tartott felettünk. Piros zsinóros zöld mentéjében, sárga - holdas fejű - lován előttünk, mintha most is látnám. Néhány nap múlva - Perczel - Szőreg, Deszk és Gyálát egyszerre ostromolta, s az nap Szegedre diadallal tértünk”.

Még e hónap végével Bács és Bánátba indulónk”.

És kikkel azon - előttem - örökre feledhetlen síkságok s harcztereikre együtt mentem el: Századunknak fő és altiszteit, valamint szakaszom névjegyzékét is emlékül ide írom. Százados volt: Nagy László, - Főhadnagy: Latkóczy Rezső, - Hadnagyok: Knézy Zsigmond és Horváth István, - Őrmesterek: Nagy Miklós és Kratokvill Péter, - Tizedesek: Plichta János, Zakál Vendel, Lupersberg József, Springsfeld Sándor, Vugrács György folytonosan Kórházban volt, Szalay Lajos Melenczénél elfogatott, Kelemen Alajos, Csötönyi János Elemérnél ++”, Szegeden +”, és én. Szakaszom: Horváth Lajos ++ Sz.Tamásnál, Szemesy József, Angyal Pál, Pár József + Sz.Tamásnál, Puff István ++ Uzdinnál, Vagács Fülöp, Gróf János, Csepi József ++ Basahidnál + Szegeden, Vénics Máté, Simenics Mátyás, Roth Frigyes ++ Romai Sánczoknál, Valdecz Ferencz ++ Melenczénél + Szegeden, Kosztrub Lipót huszárokhoz ment, Liccenburger János, Miesán Vendel, Csicsáky János, Aulich Lázár, Burán Péter, Öreg Döme János, ifjú Döme János, Jovó Árszics, Belezics Árkád, Molnár István, Kohút János ++ Melenczénél, Bodrogh József, Lotykay Pál, Jaksa István, Gémes N., Livora Ágoston, Cserházy György, Doszti István, Schulz N., Lengyel József, Mislivics N., Vojnics Sándor ++ Sz.Tamásnál, Vojnics Ádám + Kácsnál, Dolezsán József Elemérnél elfogatott, Seiss József, Maieta Mihály, Streicher József + Kácsnál, Treiber Kálmán, Kovács János + Titel körül, valamint Bárány Elek akkor már hadnagy szinte ott sebesült meg. A Kácsnál” elesettek neveit Plichta és Kelemen a: barátimtól később Szegeden a Kórházban látogatásuk alkalmával hallottam.

Menjünk tovább:

Ápril 3-án - Nagy Kedden - a hires és sokáig hasztalanul ostromolt „Szent Tamás”-t vettük be. A 30-d.”, II-d. számmal jelelt 7-d.” és a Vasa serezed” egy zászlóaljjal együtt voltunk, kikkel a - Ferencz csatorna és a Bara vize közötti - szárazról támadtunk; a csatornán túl pedig: a Szegedi 3 hónapos önkéntesek, Turszky” egy zászlóalj; a huszárok felosztására nem emlékezem; - itt Perczel tábornok, és Gaál Ezredes pedig minket vezényelt .

A Vasa Zászlóalj csatár lánczot képezve a sáncznak indult, lábtök - lajtorják - elővitelére Plichta és Móró barátim önként vállalkoztak; - e rövid intermezzo után mi is támadtunk. Barcza Őrnagy és segédje Busbak Péter alol a lovakat majd nem egyidőben lötték le”.

Midőn ostromunk legerősebben folyt, egy Főtiszt a sánczbeliekhez jött, s rá bocsátott golyó záporunk közepette vezényelt, a halál őt kerülni látszott; azonban lova - sebes nyargalása közben - egyszerre hirtelen megállt, tán lövést kapott. Az ellenség bátor Főtisztjét még ezután is láttuk - hihető más lovon - népe között a halállal dacolni.

A Vasa Zászlóalj balra húzódván előlünk a sáncokhoz ért... egy hadnagy az első... felhágott az addig - szűz - sánczra... és lebukott! A Vasák hadnagyának feje legördült! Neve Papp Sándor. Másnap Verbászon a többi elesetteinkkel együtt - de külön koporsóban - tettük örök nyugalomra.

Ezalatt a 7-d. Zászlóaljai szuronyt szegezve rohantunk előre ...előre... Zsúp! ...a vitatott sáncz árkába esém! Plichta barátom segélye emelt ki onnan, s én is a sánczra hágtam!

A tovább történetek köztudomásuk, s a még élő nemzedék előtt ismerttek lévén - elhallgatom”.

E naptól kezdve a győzelem Zászlóinkba szeretett.

Perczel - mindig és mindenütt köztünk volt. A nyájas, szabályos arczó, - sárga viaszos vászonnal bevont, s szemébe nyomott csákó, nemzetőri atillában, mellén érdemszalag, kezében látszóval, sárga lován, a csatákban előttünk lovagolni, mintha most is látnám!

Ápril 19-én Ó Becsénél, 24-én Kikindánál, 25-én Török Becse, -vagy Basahídjánál, 29-én Jankahíd vagy Elemérnél, 30-án Nagy Becskerekénél csatákat nyertünk. Május 6-án a Római sánczokon áttörtünk”.

38. Márc. 22-én Perczel Szőregnél, Szentiványnál és Deszknél megtámadta és megverte a szerb csapatokat. Búsbach visszaemlékezése szerint a 8. zászlóalj Szőregi foglalta vissza, majd Deszkre vonultak, az üres falut felgyújtották.
39. A márc. 22-i támadás kezdete volt Perczel Bácskát visszafoglaló hadműveletének.
40. Gózon Imre visszaemlékezésében a ++ jelölést alkalmazza a megsebesült kifejezés helyett.
41. + jelölés a meghall kifejezést helyettesíti.
42. Helyesen Káty. Perczel 1849. jún. 7-én súlyos vereséget szenved a Jellasics vezette szerb - osztrák csapattól a kátyi csatában.
43. A 30 honvédszászlóaljról van szó, amely Hódmezővásárhelyen szerveződött.
44. A szabadságharc idején néhány megszünt honvéd zászlóaljat újjáalakítottak. Az első 7. honvédszászlóalj Zala és Vas megyében szerveződött és 1849. febr. 2-án, Lipótvár elestekor szűnt meg, mivel tagjait hadi fogságba vetették. Ezután került sor a második 7. honvédszászlóalj megszervezésére Nemegey Bódog dunántúli nemzetőrökhoi álló szabadcsapatából.
45. A Gustav Wasa hercegről elnevezett 60. Wasa ezred a magyarországi kiegészítésű cs.kir. soryalozezredek közé tartozott, akik magyar oldalon harcoltak a szabadságharcban.
46. A 62. Auguszt Turszky báróról elnevezett soryalozezred is részt vett a szabadságharcban,
47. Gál László/1810-1850/
1848. jún. 19-től Arad megye nemzetőr őrnagya, 1849 márciusától hadosztályparancsnok a IV. Bácskai hadtestben Máj. 21-től ezredes. Szenttamás ostrománál az északi oldalról ő vezette a támadásokat a város ellen, míg dél felől, a Ferenc-csatorna jobb partján kőépített hídfőt támadók parancsnoka Perczel Miklós /1812 1904/ őrnagy, Perczel Már őccse volt.
48. Ezt a történetet Búsbach Péter maga is leírja.
49. A kétoldali támadott Szenttamás szerb védői feladták állásaikat és a hídfőt. Másnap Perczel a várost felgyújtatta és a sáncokat leromboltatta
50. Szenttamás ostroma után, ápr. 7-én Perczel Goszpodinecnél törte át a római sáncokot. Azt a leíradatot kapja, hogy Bemmel közösen foglalja vissza a Bánátot a szerb - osztrák csapatoktól. Április 16-án indul Újvidékről, útjának állomásai a felsorolt csaták helyek. Gózon néhol rosszul emlékszik az időpontokra. Helyesen: Apr. 19. Óbecse, ápr. 24. Basahida, ápr. 29. Törökbecse, ápr. 30. Nagybecskerek.

Május 7-e kora reggelén Zsigmondfalvánál dördültek meg ágyuink, s pár óra múlva az ellen hátrált. Azonban „Uzdin”hoz érve, 11 óra tájban ujabban tört elő. Égető melegben, golyó zápor közepette az ország uton át menve lapályra értünk. Sorakatonaságot ellenünk harcolni először itt láttam¹. A réten néhány lépést haladván előre... bal fölkaromon rettentő ütést éreztem... s én akaratlanul a földre zuhantam... karomba golyó fúródván, annak csontját összetörte!! Sóber József honvéd társam emelt föl, s a csata háta mögé vezetett, hol a Törzs Orvos, karomban a golyót megtalálván, azt onnan rögtön kivágta. Szomorú emlékét örökös szenvedéseimnek, még ma is bírom. Míg az Orvos karommal foglalkozott: Metz József 3-d. század beli tizedest hozták ki, s temették azonnal,- 3 fontos golyó mellén találta - eszéki fi volt. /Pesty Károly 6-d. századbéli tizedes, az ellenségtől egy ágyut hatod magával elvevén, a bele fogott lovakkal nyargalt a harc mögé./

Épségem utolsó napján is győztünk!

23 éves koromban seb! Későbbi szenvedéseim forrása, és örökös fájdalom!!

Az nap - t.i. 7-én délután, kocsikon útnak indítottunk,- én öntudatlan állapotban érkeztem Becskerekre, hol seb kötés és evésre pár órai nyugalomunk volt; 8-án ismét kocsin, Török Becséhez érven gőzhajóra ültünk, s Május 10-én hajónk Szeged kikötőjébe jutott. A várbeli kórházba menvén, Petrovics Főhadnagy korodai parancsnok egy - éppen akkor fölgögyült - honvéd helyére fektetett.

Fő Orvosunk: Bráda N., Alorvosaink: Boskovics N, és Micheller József. Agyszomszédim: Szkála Zsigmond 30-d. Zászlóalji őrmester, ott +, Szalontai Ferencz szentesi, Veres Zsigmond Nádor huszár Felvinczi fi voltak.

Kórházi napjaim mindegyike fájdalmasabb vala elődénél. Hála a gondviselés vezérletének, hogy a helybeli Uri nőkből alakult felügyelő társulatban, véd angyalokat mutatott számunkra, kik nemes szíveik sugallatát követvén, napenkénti látogatásaik s nyájjasságuk által, fájdalmainkat - mintegy - megszantani törekedtek. Könyveknek kölcsönzése, hírlap hordatás, dohány és szivar ajándékaik által pedig nyugalmasabb óráinkat kellemesbökké tenni igyekevének.

Kordáné, Dániné, Schöpferné asszonyok, Pollák Teréz kisasszony - akkor még hajadon - mind oly nevek, melyeket 19 hosszú év sem volt képes velem elfeledtetni.

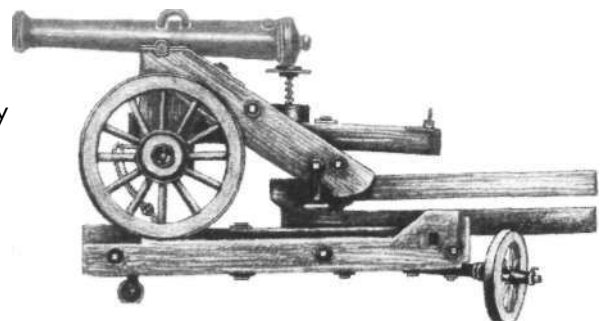
Sebesülteink szaporodtával a Piarista szerzet kolostora is kórházzá rendeztetvén, mi abba mentünk.

Július 28-án reggel 9 és 10 óra között eget s földet rázó intőztató dördülés... Ajtónk, ablakaink be és kidüledeztek... Új Szegeden a Zsótér ház légbe repült! Ekkor keltem először föl önerőmből! Ügyünk diadala felőli reményem csüggedni kezdett!

Július végén mi - sebesültek - Arad felé indítottunk, ott meg sem pihelve Lugosnak, hol több napig a földre dobott szalmán fekvénk, oly tömötten miszerint egymás mellett alig fértünk el. Mintegy 3 pengőforintnyi ezüst pénzemet is itt lopták el. Aztán Karánsebesre mentünk. Ah de napjaink - miként a halálra ítélt rabé - meg voltak számlálva. /A Karánsebesen töltött- mintegy - 14 nap után/ éjnek idején ellenség közeledtét kiabálják, s mi néhányan - az ismeretlen földön azonnal útnak indulónk, minden cél nélkül; reggel azonban utánunk Futár jívén Karánsebesre vissza vezetett. Akkor, az az előtt csupán névleg ismert Tek. Ordódy Pál Ur², jelenben Komárom Megye Alispánjával /későbbi Miniszterrel/ ott találkoztam. /A derék férfiú nevemet hallva, születésem helyét kérdezé, és miután azonosságom felől meggyőződött, nevét s azon körülményt emiitette, miszerint: magány tanítója egykor édes atyám volt, - kitől írva-olvasni tanult./ Ő is menekült.

Másnap reggel seregünk töredéke megérkezével³ sátorfáinkat mi is újra fölszedtük, és a hadtesttől külön vála mentünk ismét az ismeretlen tájnak... A Vaskapun át Erdély honba. Pestényben állapotánk meg; színt és pajtát kényelmes szállásnak tekintettünk. Harmadnap az oroszoknak

51. Búshach Péter naplója szerint már korábban megütöttek a császári sorakatonasággal. Az uzdini csatában Perczel vereséget mért a Puffer ezredes vezette osztrák - szerb hadtestre.
52. A löporraktár robbant fel.
53. Haynau közeledő serege elől menekítették Dél felé a szegedi hadikórházat,
54. Ordódy Pál/1822-1885 1848-ban fogalmazó a kereskedelmi minisztériumban. 1868-ban Komárom megye alispánjává választják. 1880-1882 között közlekedési miniszter Tisza Kálmán kormányában.
55. Valószínűleg a temesvári csatában széthullott magyar sereg maradványairól van szó.

Hátszegen létüket hallván Szabó Főhadnagy - kórodai parancsnok - számkra előfogatokat rendelt, s mi elindultunk. A helységtől nem nagy távra az Orosz Őrjárat ötlött szemünkbe. Kocsinkra rögtön fehér kendő tüzetet. A rettegvé várt perc eljött... a 10-14 egyénből álló lovas Orosz csapat megérkezett! Fő hadnagyunkat tizedesük üdvözölvén, Hátszegre utasított bennünket; fegyvereinket nem fogadta el, hanem útmutatóul két lovaszt rendelt mellénk. Egy Máramarosi-Orosz honvéd társunk volt a tolmács.

Hátszegre érve - fegyvereink ismét nálunk hagytak - az Oroszok elszállásolásának, Orvosai ápoltak, másnal reggel a kosztón kívül 1 ft 30 krajcár zsoldot kaptunk, csengő ezüst pénzben.

Tisztjeink itt még kardosan jártak.

Harmadnap - mi sebesültek - kocsin, egy század Orosz gyalogság fedezete alatt Szászváros, Szászsebes és Szerdahelyen át Szebenbe menesztettünk. Útközben fogakozást miben sem szenvedtünk, még dohányt is kaptunk, Orvos is jött velünk, magával hozván táborigyógyszertárát.

Nagy Szeben volt tehát utunk vég célja, hová tán August. 22-e estvéjére értünk az Orosz táborba, hol a vacsora és fekhely készen várt. Másnap a városban levő kaszárnya elé állítatánk, az Osztrákoknak át adatás végett. Ott a kisajton - zsebeink */borjunk/* kimozása után - egyenként az udvarba bocsátatánk. Az ajton belől egy osztrák tizedes állt, ki füstölgő tajtpipámat számból kikapván, tán máig is viszi! Fegyvereink itt vétettek el.

Tisztjeink a szobákba, mi az udvaron valónk zárva.

Sebeinkre - a naponkénti kórházbai híváson kívül - semmi gond, egymásnak valánk ápolói. 1/4 katonakenyért és egy adag főtt étel részletet kaptunk naponként. Tápszereink pótlására, a mellék ajton föllelhető Szatócs boltban, a Hátszegen osztott másfél ezüst forintnak még csak most vehettük hasznát. Végre, néhány napos udvari börtön után, August. 31-én délután fedezet alatt mentünk az Apácák Zárdája udvarára!

September 1-én Stein Lajos bécsi légionistával a zárda egyik szobájában besorozás alá elsőkül állítatánk: „untauglich” hangzék az orvos ajkáról. Ekkor egy - kártya forma - jeggyel a városba bocsátatánk, - Steinnal a Kaszárnyába sieténk, hol jegyeink előmutatása után szabadon barangolhattunk. A sok hozzánk intézett kérdésre, midőn utunk céljául Pestet említém, egy szőke szakállú fogoly Honvéd tiszt, ott lakó nejének azonnal írt, „Uramovszky-Lendniczki Roza” címmel, kérve annak kézbesítését.

Délre a zárdába vissza menvén, vártuk az ebédet - hasztalanul, - busongva üldögéltünk a folyosón, midőn a Kegyesnők egyike, németül megszólít: „Warum sind Sie so traurig?” Melyre Stein szintugy felelve mondá, hogy még ma nem ettünk. A Kegyes Nő maga után int, s az étterembe vezet, hol néhány perc alatt asztal terítetvén, minket mellé ültettek, midőn kezem sebeit megtudták, a tányérra elem tett húst a Kegyes nők maguk metélték fel. A körülményeink felől értesülvén a hölgyek egyike elfordult!-tán hogy szép szemekben a ragyogó könny cseppet meg ne lássuk? E rövid szünet alatt a másik társnő egy réz tányér, bádog szelencze, csomó tépés és sérköteggel kezében bejövén, utamra nekem ajándékozta. S e készület el tartott 3 heti utamon át. Legyen a jóltevő Nőknek Öntudatuk a legszebb jutalom!

Végre délután 4 órakor, számszerint 8-an a Város házához kísértettünk, hol borjunk tartalmával, és köpenyünk elvételét. Ekkor „Geleitschein”-t azon utasítással adtak, miszerint: az éjt Szebenben töltenünk nem szabad! */Lehet, hogy a hatalom polcán levők az ügyet másként rendezték, azonban a kis Zsarnokok eként hajtották rajtunk végre./*

Tehát valahára ismét szabad lettem! Este volt, s üldözött vadként tova kelle mennünk!! Ugyan azon hazát lakó testvéreink újtek ki házaik közül! Szemeink kárörvendő arcokat láttak, s gúny kacaj hangzott füleinkbe mindenütt!...El...el e helyről... Ki a szabadba! Bem tábora helyén hálunk.

September 2-án friss légből álló reggelink után, estvére Szerdahelyre értünk, hol egy Orosz tizedes szállás, vacsora, s másnap reggelivel is ellátott bennünket. */Legényeit a csűrbe parancsolván, minket azok helyére fektetett. Következő nap ... további utunkra fél kenyeret s egy darab szalonnát adott./* 3-án

56. kórházparancsnok

57. Valószínű, ruszin származású.

58. A honvédség hátibőröndje, amelyben legfontosabb holmijait tartotta, pl. fehérneműt, fegyver tisztító felszerelést, stb. Szőrmés borjúbőrből készült, innen származik az elnevezése.

59. alkalmatlan

60. Miért olyan szomorúak?

61. kíséreléssel

Szászsebesen, a fogadás szívességéből ebédeltünk, sebeim nagy fájdalmát enyhítendő, a katonai kórházba is be tértem, és az emberséges Fő Orvos karomat, /a 3 havi deszkakötéstől szabadító meg/, valami - akkor készült - barna lébe megmosván, bekötötte, s eként az elromlástól karomat biztosította; még az érdemlett köszönetet sem fogadta el. Derék fogadásunk 4 fpg uti költséggel bocsáta el. Az nap Marosportusig mentünk. /Hol héber házi gazdánk a padlásán levő szénát jelelte ki fekhelyünkkel. Következő napon reggelit ingyen adott./ Sept. 4-én Gyula Fejérváron át estve Tövisre a református lelkész úrhoz érkezünk, ki szívesen fogadott. 5-én az akkor még alig 30 lakost számláló Nagy Enyed s az egészen elhagyatott Felvinczen át Tordára értünk, hol a városiak önként külön szállással láttak el. 6-án Kolozsvárra jutánk, nyugnapot töltendők. Szabó Zsigmond Uram vendég szerető házában mindennel ellátatánk. Másnap a város szemlélésére indulék, - s ime kellemes női hang szólít utam czélját tudakozva, szobájába hív, s két pár uj fehér ruhát /s egy lázsiás tollat/ ajándékozott. Nevét e hölgynek sem tudhatám meg. Szászsebestől fogva étek, dohány vagy szállásért sehol sem fogadtak el tőlünk pénzt, sőt Kolozsvárott a boltok vagy Kávéházakban ingyért adtak mindent, s az étterembeli Pinczér még 3 pft-t s néhány krajcárt is adott. A máramarosi fiu itt vált el tőlünk.

September 8-án Bánfy Hunyadon át Feketetön egy emberséges Románál háltunk, ki vacsora és reggelivel is ellátott; sept. 9-én a Királyhágón keresztül Báródon állapodánk meg. /E helyen az erszényt már elő kellett vennünk./ 10-én Nagy Váradra értünk, hol a Szebenben kapott „Geleitschein”ünk polgári utlevéllel cseréltetett fel. Posztóczky honvédtársunk innen Gyöngyösre indult szekéren. 12-én estvén Debreczenbe jutánk - /már csupán kettecskén/ - hol a szállóbeli lakosok egyike adott szállást. Ut levelünk végett szinte nyugnapot kelle töltenünk. /Az az időbeli királyi biztosi pecsét Ór Abdaj Sándor kényszer nyugnapot rendelt részünkre, mert ismételten - ezen utazásunk ideje alatt immár Zedszer - sorozó bizottság elé állítatott./ Ifjú Király Mihály Nagykereskedőről kell elismeréssel nyilatkoznom. 14-én ismét útra kelvén, estve a Hortobágyi Karámok egyikéhez hivatunk be, s „Gazd”Uram” magyaros vendégszeretettel fogadott. 16-án estvére Kápolnára értünk - itt szalma kazal alatti éjjeli szállásunkért 20 krajcárt előre kelle fizetnünk. Sept. 17 és 18-án Gyöngyösön éldegeltünk. /Posztóczky társunk szüleinél egy napot pihentünk./ 19-én Hatvan, 20-án utunk végpontja: Pestre érkezünk. Steintől itt váltam el. /Stein Lajos útítársam és barátom útlevelet nyerve, innen Bécsbe, haza utazott./

Pesten azonnal testvéremhez mentem - ki akkor a Nemzeti Színház tagja volt, Sept. 21-én az átelleni Gyermekek Kórházi Orvos, Tekintetes Bókay Bock János ur vőn ápolása alá. Haza érkezve a Térparancsnoksághoz hivatatom, s „nolle velle” mennem kellett. A százados, nevem s szállásomat velem feljegyeztetvén 3 napi szabadságot adott. 24-én reggel ismét jelentkezve, a Térparancsnok ülés és szivarral kínált. Pár óra mulva ismét - 3 hét olta nyolczadszor-sorozás alá kerültem. Délben mindnyájunknak elegendő főtt étel, hus és kenyér osztatott. /Vagy 300-an voltunk ott, mindannyian honvédek./ Estve felé mi „untauglich”ok Budára indítatánk, és ott „Geleitschein” s fejenként két pengőforintnyi költséggel ellátatva végképp elbocsátatunk.

September 22-től kezdve 14 napon át a „Rudas „ azontul pedig Oktober végéig a „Sáros” fürdőt orvosi rendeletből használtam. Antal testvéremnek a fürdőkbeli járásom sokba került!

Oktober 18-án Falragasztott Felhívás tudatta velünk Honvédekkel, miszerint: a Fővárosokat 3 nap alatt el kellen hagynunk. Ekkor Tekintetes Bock orvos ur részemre Bizonyítványt írt, minél fogva „Tartózkodási Jegy”et nyertem.

Az ember barát, a hú orvos Tekintetes Bókay János ur azon évi Sept. 21-től Novemb. 10-ig körülem végzett fardozásáért, még az érdemlett köszönetet sem fogadta el tőlem.

És Honvédkori emlékeim? Egy Szent Tamáson nyert szerb tölténytáska, viselt kardbojtom, a karomba lőtt golyó, seb helyeim... és ...és ...koronkénti iszonyú fájdalmaim!!!

62. A két városi korábban a román felkelők pusztították el.
63. Ezüstből vert, az általánosan használtnál nagyobb értékű tollér.
64. Bókai Bock János /1822 - 1884/ Orvos, szemész professor, egyetemi tanát. 1846-tól a pesti Stefánia gyermekórház segédorvosa, 1852-től igazgató főorvosa.

